

 Bøger (<https://www.historie-online.dk/boger>)

Temaer (<https://www.historie-online.dk/temaer-9>)

(/)
HistorieLab (<https://www.historie-online.dk/historielab>)

Arkiv (<https://www.historie-online.dk/arkiv>)

Bliv medlem (<https://www.historie-online.dk/bliv-medlem>)

 (/)

> Krig og terror - Militærvæsen - Den kolde krig (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesens-vaben-den-kolde-krig>)

> Bøger (<https://www.historie-online.dk/boger>) > Anmeldelser (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>)

> Flugtrute Østersøen

← **Forrige artikel** (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesens-vaben-den-kolde-krig/krigens-logik>)

Flugtrute Østersøen

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 628

Del artikel: **f**

(<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php>)

u=<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesens-vaben-den-kolde-krig/krigens-logik>

online.dk/boger/anmeldelser-

5-5/krig-og-terror-

militaervaesen-vaben-den-

kolde-krig/flugtrute-

oestersoeen)

(<https://twitter.com/home?>

status=. Aktiviteten kan ses

på <https://www.historie->

[online.dk/boger/anmeldelser-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-)

5-5/krig-og-terror-

militaervaesen-vaben-den-

kolde-krig/flugtrute-

oestersoeen)

(<http://www.linkedin.com/shareArticle?>

mini=true&url=<https://www.historie->

[online.dk/boger/anmeldelser-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-)

5-5/krig-og-terror-

militaervaesen-vaben-den-

kolde-krig/flugtrute-

oestersoeen&title=)

Jesper Clemmensen

Flugtrute Østersøen. Fra DDR til Danmark under Den kolde Krig 1949 - 1989

Lindhardt & Ringhof, 400 sider, ill. 350 kr.

Med en helt ny udgave af "Flugtrute Østersøen" genoplives de dramatiske 40 år, hvor diktaturstaten DDR med alle midler forsøgte at forhindre borgerne i at flygte til det "kapitalistiske udland". Jesper Clemmensen giver læserne både dramatiske, lykkelige og tragiske fortællinger skrevet med en så ualmindelig fornem pen, at man har svært ved at lægge bogen fra sig – og svært ved at holde følelserne i ave.

Ude i Østersøen – Fredens Hav – lå det danske fyrskib "Gedser Rev", der nat og dag markerede punktet til de utroligt mange skibe, der hver dag passerede. Når man fra skibet signalerede til Gedser, at man manglede vand, betød det, at man endnu engang havde fået flygtninge fra DDR ombord. Her var de langt om længe i sikkerhed. (Foto: Forsvaret).

Da muren faldt den 9. november 1989, var det ikke et spøgelse, der gik gennem Europa, men et lettelsens suk. For første gang siden 1945 kunne man nu opleve frygten for krig forsvinde. Fremtiden var lys. I 33 år. Så angreb Rusland Ukraine, og Europa måtte rykke tilbage til start. Håbets flamme blev slukket.

Men med opløsningen af DDR skete noget afgørende. Nu kunne man få adgang til de lukkede arkiver – til Stasis bygninger – til de gruopvækkende historier om, hvorledes den kommunistiske stat holdt øje med sine borgere og om nødvendigt dræbte dem. Den såkaldte "Schiessbefehl". Nogle gange behøvede man end ikke afgive befaling. Takket være sensorer kunne skydeapparater fyre løs på en republikflygtning uden kommando. Arkitekten bag alt dette sad som en edderkop i sit spind i Normannenstrasse, Berlin: Erich Mielke. Her havde "Partiets skjold og sværd" – Stasi – hovedkvarter. Jesper Clemmensen skriver: "Til daglig har han næsten 90.000 fastansatte til sin rådighed. Det giver ham omkring én medarbejder per 180 borgere i DDR. De aflytter hver dag telefonsamtaler og åbner tusinder af breve. Medarbejderne kan sættes ind alle ender og kanter samfundet. De producerer tonsvis af kompromitterende materiale om de fjendtlige

elementer inden for murene og har deres mini kameraer skjult i arbejdshjelme og attachemapper eller i de redskaber, der nu måtte være passende rundt om i republikken. De bryder ind i folks hjem, planter mikrofoner og stjæler tøjstykker, så sporhundene kan opsnuke kritikerne, når han flygter gennem grænsen. De skygger deres mål og ofte på en måde, så den skyggede ikke kan være i tvivl om, at han er i farezonen. Makker systemkritikerne ikke ret, eller følger borgeren bare ikke Partiets politik, er det statssikkerheden, der leverer skytset til at afskedige eller fængsle vedkommende..." (s.356 f).

Chefen for "Partiets skjold og sværd (1957 – 1989): Erich Mielke (1907 – 2000). Han stoledes ikke på nogen, og i sit pengeskab gemte han kompromitterende materiale om blandt andet DDR's leder Erich Honecker.

Så er det måske lige på sin plads at nævne, at DDR står for Deutsche Demokratische Republik.

Fornem formidling

En anden ting er vigtig at nævne: Jesper Clemmensens valg af det historiske præsens. Denne samt en fin anvendelse af 'new journalism' medfører. At læseren får en fornem formidling af de mange dramatiske fortællinger om flugt og flugtforsøg. I historikerkredse er ikke alle enige om denne formidlingsform. Et synspunkt, der ofte går igen, er, at denne form for formidling svækker fagligheden i teksten. Det kan jeg ofte tilslutte mig, men ikke for nærværende bogs vedkommende. Forudsætningerne er, som de skal være: en stor faglig viden og indsigt som forfatteren har erhvervet gennem mange års intenst arbejde med kildematerialerne og som deltager i en tysk forskningsgruppe, der undersøger Stasi-arkiverne. Hertil kommer Jesper Clemmensens sublime udnyttelse af det danske sprog. Han er en fornem formidler. Bedre kan ikke siges om det store arbejde.

Et eksempel: "Det var... lykkedes for de tre (den østtyske lærer Martin Helms fra Wismar, hans hustru, Bettina, og deres femårige datter, Kirsten) i morgendisken at slippe fri af et af kystens skarpest bevogtede områder. De vil lægge DDR bag sig, men lige nu ser det dystert ud for dem. Der venter familien en mere end problematisk fremtid, hvis de bliver indhentet af "vagthunden"... Den hurtigtgående østtyske patrulje er ikke den eneste, der har familien i sigte. Også det vesttyske fragtskib "Fredenhagen" af Lübeck har sat kurs mod jollen, men med et helt andet formål... dog tungere og langsommere end patruljeskibet.

Men der er et skib mere i spil. G-463 (DDR) har kun kort vej til målet, da en 93 meter lang og 16 meter bred kolos af en bilfærge glider på tværs i patruljebådens rute. (Der menes nok kurs). Østtyskerne bliver tvunget til at undvige.

G-463 drejer mod bagbord og forsøger at sejle i en bue agter om færgen M/F "Gedser. Men kaptajn Justesen har sænket farten for at kunne lægge sig i vejen. Kaptajn Justesen slår hurtigt bak og blokerer for patruljebåden. Da G-463 igen forsøger at komme udenom, slår "Gedser" begge sine skruer til og sejler sidelæns ind mod forfølgerne. Justesen, der mener at kunne se mandskabet ombord på G-461 gøre sig klar ved maskingeværet, forsøger at orientere sig i forhold til, hvor langt "Fredenhagen" er fra at kunne samle den lille østtyske familie op. Samtidig holder han sit skib sejrende i en kurs, der forhindrer "vagthunden" i at nå sit bytte ... i mellemtiden når vesttyskerne frem til jollen. Matroserne kaster tovværk over til flygtningene, som derefter kan blive trukket ind til fragteren. Da Harry Justesen kan se, at alle tre personer fra jollen er kommet op ad lejderen, lader han G-463 slippe fri af forhindringerne..." (s.141 f.).

Ovenstående er et ypperligt eksempel på new journalism. Men er det på sikker faglig grund, må man spørge. Og det er det naturligvis. Kaptajnen på "Gedser", Harry Justesen, havde skabt et større privat arkiv, der "indeholder talrige avisudklip, breve og dokumenter om sagen", skriver Jesper Clemmensen i noten til fortællingen. Det gør sig gældende hele vejen gennem bogen – og man må notere, at forfatteren har været dybt nede i Stasis gigantiske samling af dokumenter. Det hænger også sammen med, at lederen af Stasiarkivet i Rostock, dr. Volker Höffer, udså Jesper Clemmensen til at være researcher på forskningsprojektet: "Ostseefluchten aus der DDR. Eine deutsch-deutsch-skandinavische Verflechtungsgeschichte". Projektleiter: Prof. Dr. Stefan Kreuzberger (Universität Rostock), Dr. Volker Höffer (BStU-Außenstelle Rostock) Projektbearbejder: Dr. Florian Detjens (Universität Rostock), Jesper Clemmensen (København/Dänemark). Clemmensens opgave er "at afdække den danske og svenske side af historien, hvor der ligesom i Tyskland har været meget at grave efter i arkiverne". (s. 8).

Men i perioden mellem 13. august 1961 og 9. november 1989 har godt 5.600 DDR-borgere forsøgt at flygte over Østersøen. Efter det man ved frem til nu, slap omkring 1.000 over, mens 170 omkom under forsøget. Resten blev taget og fik alvorlige fængselsstraffe.

Tidsrammen afgrænser oftest perioden 1961 til 1989 – den tid, der omfatter DDR med den antifascistiske beskyttelsesmur – et "vidunderligt" udtryk. Men Jesper Clemmensen går tilbage til den 4. juli 1949, hvor en jolle med otte personer ombord ankommer til Møn. Det er de første flygtninge fra DDR. Herfra følger de mange fortællinger kronologisk – og der er virkelig mange, for hvem det lykkes at slippe ud af det østtyske demokrati. For hvem drømmen gik i opfyldelse.

Vi får også fortællinger om dem, for hvem forsøget endte i tragedie. Den 8. marts 1977 finder Stasi en stjålet lastbil 20 kilometer vest for Rostock. Tyven viser sig at være en Heinz-Georg Sender – udmærket kendt af systemet for adskillige forsøg på efter ansøgning at få udrejse med sin familie, der bestod af Heinz-Georg, hustruen Ulla og tre børn, to piger og en dreng.

De havde anskaffet to kajaker, som de nu satte i vandet og begyndte at padle. "I dagslyset kunne de nu ikke alene mærke, hvor store bølgerne var – familien Sender kunne også tydeligt se de høje søer, der rullede frem mod dem, løftede dem op og trak dem ned igen. Især Beate var utryk ved sejladsen. Men ægteparret og deres tre børn fortsatte ufortrødent i det iskolde vand ... Klokken var 12, da Johnny Jensen (matros ombord på færgen "Dronning Ingrid") bad sin kaptajn om at orientere sig vestover. Han havde fået øje på noget, der kunne ligne problemer. Der lå mennesker i vandet.

Endnu en bølge rejste sig foran hende. Af en eller anden grund forekom den mere skræmmende end alle de andre. Panikken greb pludselig Beate og sendte kræfter tilbage i hendes krop. Den lille pige forsøgte at rejse sig op – som for at stå imod den høje sø. Hun var den mindste af de tre i kajakken, men hendes manøvre

ændrede alt.

Pigerne og deres far kæntrede.

Georg fik hovedet under vand ... Jo længere tid han blev i vandet, jo mere kold blev han.

"Jeg kan ikke mere. Red pigerne!"

Ulla hørte sin mand råbe, og hun nåede at se, hvordan en bølge rev ham med. Georg forsvandt ... Ulla måtte tale ind i pigerne. De skulle ikke være bange, sagde hun til dem. Så lod hun dem slippe grebet. Susanne og Beate blev taget med af bølgerne. For øjnene af deres mor og bror forsvandt pigerne ... I Rødbyhavn så Jensen dem for sidste gang, da de gik fra borde og ned mod ambulancen, der ventede på kajen. Ulla og Christoph satte kursen mod Vesttyskland. Uden deres mand og far. Uden deres døtre og søskende..." (Uddrag af kapitlet "Den perfekte familie").

Ingen kan forestille sig, hvor forfærdeligt det har været for hustruen og sønnen at skulle leve videre med disse sår på sjælen. Det rystede mig i den grad, så jeg måtte lægge bogen fra mig til dagen efter. Men historien fortsætter.

Jesper Clemmensen taler med slægtningene mange år efter. De ved ikke rigtigt, om de vil åbne for tragedien. Til hvilken nytte?

Men de siger til sidst ja – og fortæller. De føler, at deres fortælling kan medvirke til, at ofrene ikke bliver glemt. Man kan kun sige dybfølt tak til den martrede familie. De mange ofre må ikke blive glemt.

Bogen rummer også forstemmende historier om, hvordan "nyttige idioter" fra Danmarks kommunistiske Parti ivrigt forsynede myndighederne i DDR med alle de oplysninger, de kunne indhente. Oplysninger der flere gange resulterede i, at drømmen om frihed blev knust for frihedshungrende DDR-borgere. Det er ganske enkelt rystende.

"Den der kommer for sent, vil blive straffet af historien"

Sådan sagde Sovjetunionens statschef Mikhail Gorbatsjov i oktober 1989, da han deltog i markeringen af DDR's fejring af 40 år som stat. Han sagde det til den folkemængde, der ivrigt trængte sig omkring ham under råbene Gorbi, Gorbi...

Erich Honecker fejrede sin store dag – Erich Mielke optrådte i sit store skrud – muren om DDR forekom stærkere end nogen sinde. Den fredselkende og demokratiske stat kunne se trygt på fremtiden. Troede den. Lidt over en måned senere var det hele forbi. Det var, som havde man helt glemt visen, der havde fået en humoristisk drejning i 1945: "Es geht alles vorüber, es geht alles vorbei/ erst geht der Führer und dann die Partei".

Erich Honecker var forinden tvunget bort fra magten – Erich Mielke mistede den. Men hermed var det ikke slut. I 1992 kom Honecker for retten i den nye tyske stat. Her traf de to "alte Kammeraten" atter hinanden. Honecker slap grundet sin kræftsygdom – Erich Mielke blev dømt for to mord begået i 1934. Han fik seks års

fængsel i 1993. Men grundet dårligt helbred skulle han ikke afsone. Seks år senere døde han.

En særdeles vigtig bog

Det er en ny og udvidet bog, jeg har haft mellem hænderne. Der er kommet vigtigt nyt med – og bogen er stadig en af de mest centrale om denne uhyggelige tid, der trods alt ikke ligger så langt borte. For os, der har oplevet det gamle DDR – de gøende hunde, gennemrodning af såvel kupé som bagage, isnende stemmer og blikke fra grænsetropperne – er det et utroligt og levende gensyn med "Det der Var". Men for de senere generationer er det vigtig læsning. Fortiden overskygges i øjeblikket af de forfærdende begivenheder i Ukraine og Israel/Palæstina. Dem må vi ikke slippe af syne. Men så sandelig heller ikke den historie, der har udfoldet sig hos og omkring os.

At man så kan stifte bekendtskab med den sammen med en så formidabel skribent som Jesper Clemmensen, gør, at den historiske virkelighed trænger sig voldsomt på. Så fornemt er arbejdet gjort, at der er al mulig grund til at lykønske både Jesper Clemmensen og Lindhardt & Ringhof med den fornemme udgivelse. Den er en oplagt julegave og en vigtig eksamensgave, når foråret så sagte kommer.

[Historie-online.dk, den 8. november 2023]

← Forrige artikel (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/krigens-logik>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

TV-tips, uge 50, 2023

Bl.a. en dokumentar om bygningen af Hoover Dam

(<https://www.historie-online.dk/nyheder-og-aktiviteter-2-2/tv-tips/tv-tips-uge-50-2023>) (<https://www.historie-online.dk/nyheder-og-aktiviteter-2-2/tv-tips/tv-tips-uge-50-2023>)